

DOI 10.51558/2490-3647.2021.6.4.459

UDK 316.774:574

Primljeno: 22. 05. 2021..

Pregledni rad

Review paper

Mirko Jakovljević

ZNAČAJ MAŠOVNIH MEDIJA U RAZVOJU EKOLOŠKE SVESTI I ZAŠTITI BIODIVERZITETA (PRIMER BOTANIČKA BAŠTA "DULOVINE" KOLAŠIN)

Masovni mediji u delokrugu rada sadrže proizvodnju informacija, komunikaciju i kreiranje javnog mnjenja u svim oblastima društvenog života pa i oblastima koje pripadaju društvenim i prirodnim naukama uključujući i ekologiju. Postali su osnova za pokretanje društvene akcije na planu zaštite životne sredine i izgradnju ekološke svesti koja se izražava i kroz saznanja o ugroženosti ravnoteže u biodiverzitetu i prirodi. Zaštita i očuvanje biodiverziteta kao značajnog dela životne sredine zaslužuje veću pažnju masovnih medija, ali i članova jedne društvene zajednice. Izgradnja ekološke svesti usko je u vezi sa povećanjem uticaja masovnih medija na javnost. Savremeni čovek živi u eri obilja informacija. Njihova preobilnost u mnogim prilikama modernog konzumenta dezorijentiše. Iz tih razloga čoveku koji već živi u svojevrstnom "novom medijskom poretku" preporučuje se usvajanje fundamentalnih znanja o medijskoj pismenosti i kada je zaštita biodiverziteta u pitanju. U radu se promišlja na koji način masovni mediji treba da utiču na sticanje ekološke svest u oblasti očuvanja biodiverziteta uzimajući u obzir svu dinamiku i dramatiku informaciono-tehnološkog razvoja i pojava oblika ugrožavanja životne sredine i biodiverziteta.

Ključne reči: mediji; životna sredina; biodiverzitet; ekologija; ekološka svest

1. UVOD

Ekološki osvešćeni mediji, odnosno masovni mediji koji u programskoj orijentaciji imaju emisije posvećene zdravoj životnoj sredini i ekologiji, veoma su značajan agens koji doprinosi da se pojedinci i grupe aktiviraju i uključe u ekološke akcije, da ispravno deluju u skladu sa usvojenim ekološkim znanjima i utvrđenim ekološkim vrednostima. Delovanje takvih medija može biti preventivno, u smislu upoznavanja primalaca poruka sa potencijalnim zagađivačima, stanjem u lokalnoj, regionalnoj i globalnoj ekološkoj sredini, opasnostima od ekoloških zagađenja i narušavanja prirodne ravnoteže. Upravo je delovanje medija u direktnoj vezi sa društveno (ne)prihvatljivim ekološkim ponašanjem. Značaj ovog rada je što će istražiti i objasniti delovanja masovnih medija, metodom analize sadržaja, u zaštiti biodiverziteta na primeru Botaničke bašte u Dulovinama kod Kolašina. Takođe, cilj rada je da ukaže koliko masovni mediji mogu primenom osnovnih novinarskih postulata izveštavanja da doprinesu u ovoj zahtevnoj oblasti, važnoj za zdrav život članova određene društvene zajednice. Postojanje svesti o uzajamnoj povezanosti prirodne i društvene sredine, ali i znanja o uzrocima narušavanja i zagađivanja, kao i o uticaju njihove zagađenosti na čoveka je neophodno. U izgrađivanju odnosa društva prema ekološkim problemima, iako je odnos čoveka prema prirodi posredovan političkim sistemom, značajno mesto pripada ekološkoj svesti (Marković 2001:14).

U radu je predmet istraživanja obrađen kroz ekstenzivno proučavanje dostupne literature, kroz uporedno proučavanje statističkih podataka, metodama analize i sinteze dobijenih informacija. U istraživačkom radu nastojali smo pojasniti kako su mediji uticali na razvoj ekološke svesti u očuvanju biodiverziteta, na primeru poseta Botaničkoj bašti „Dulovine“ kod Kolašina i na izveštavanju medija o tim posetama. U radu ćemo dati pregled i analizirati medijsko praćenje poseta učenika i studenata, kao i određenih poznatih ličnosti Bašti, sa osvrtom na izveštavanje i objavljivanje vesti o tim događajima u određenim štampanim i elektronskim medijima. Rukovodili smo se time da upravo empirijska istraživanja mogu ukazati na međuzavisnost sredstava masovne komunikacije i vaspitanja i obrazovanja za razvoj ekološke svesti i očuvanje biodiverziteta, kao i zdrave životne sredine. Mediji masovne komunikacije mogu doprineti zadovoljavanju obrazovnih potreba i interesa u ovoj oblasti, ali i motivisati i podstaći na angažovanje u rešavanju određenih ekoloških problema (Klemenović 2005).

2. EKOLOŠKA SVEST - CIVILIZACIJSKA VREDNOST

Ekološka svest je mentalna dimenzija ekološke kulture u koju su uključene i pozitivne i negativne pojave. Ekološka svest može na najjednostavniji način da se opiše kao način na koji čovek poima prirodu oko sebe, stanište i okruženje i koliko razume značaj očuvanja prirodnih resursa i prirodnih procesa. Da bismo kod građana postigli visok nivo ekološke svesti moramo da posedujemo i određena znanja iz oblasti u vezi sa ekologijom i zaštitom životne sredine. Prvo moramo da znamo koji su nam resursi neophodni za naš život, kako se oni racionalno koriste i koji su to obrasci našeg ponašanja poželjni, a koji ne. Na primer ako znamo da bacanje otpada na javnim površinama ili u prirodi izaziva negativne posledice razvićemo obrazac ponašanja da otpad bacamo na mesta koja su predviđena za to. Ovo je jedan stepen ekološke svesti koji je poželjan da razvije većina stanovništva posebno u mestima koja su jako naseljena. Postoji i napredniji stepen svesti koji često zahteva postojanje i dodatnih znanja koja proizilaze iz interesovanja za ovu temu. Tako će ljudi koji imaju nešto razvijeniju ekološku svest otpad reciklirati ili bacati u specijalne kontejnere koji razdvajaju karton od plastike i mešovitog otpada. Dakle, ekološku svest čine ekološko znanje i ponašanje, a tome mogu da se dodaju i ekološki stavovi i ekološke vrednosti. Vrednosti i stavovi su nešto što u velikoj meri stičemo iskustveno i što usvajamo od drugih ljudi iz našeg okruženja. Na temeljima toga šta čini ekološku svest možemo kreirati i načine da se ona podstiče kod ljudi i da se usvoje stavovi i vrednosti koji će naposljetku rezultirati određenim ponašanjem (Andrić 2020).

Ekološka svest egzistira u različitim vrednosnim sistemima i vremenima, i isticala se kroz utvrđeni sistem vrednosti koji je definisao odnos prema prirodi. Sistem vrednosti je često bio ugrađen i u religijska verovanja, lokalne kultove, legende, i verovanja u onostrano. Poštovani su npr. "zapisi" ili stari hrastovi oko kojih su obavljani religijski obredi. Skoro da nema naroda bez nekog od kultova, poštovanja neke biljne ili životinjske vrste, ili vode, pojedinih brda i planina za koje se vezuju magijske radnje. To doba karakterisalo je i postojanje određenog nivoa svesti ljudi o potrebi očuvanja prirodne sredine (Jakovljević 2015: 35).

Čovek koji se udaljio od prirodne sredine udaljio se i od svoje prirode. Taj jaz stalno se produbljuje. Utisak je da je sve više na delu Rusoovo mišljenje da civilizacija poništava prirodu. Ruso napredovanje u kulturi vidi kao negaciju prirode i svojevrsnu ekološku ali i etičku dramu, dramu ljudskog postojanja na relaciji čovek – svet. Kada je bezrazložno uništavao prirodne resurse čovek je pokazao da ništa i ne zna o prirodi i prizvao osvetu prirode, a može se završiti gigantskom tišinom, kako najavljuju

ekolozi-pesimisti a još više ekolozi-nihilisti koji veruju da tamo neće biti ljudi (Božović 2016: 15-17).

Životna sredina, prirodna sredina, biodiverzitet i njihova zaštita i očuvanje sastavni su delovi svakog Ustava jedne zemlje. O tim temama govori se na naučnim konferencijama, piše u specijalizovanim naučnim časopisima i ukazuje studentima u obrazovno-naučnim ustanovama, učenicima u školama. Utisak je da se ovome u masovnim medijima, osim u onima u kojima postoje specijalizovane emisije na temu ekologije i zaštite životne sredine i biodiverziteta, posvećuje nedovoljna pažnja. Ovdje treba pomenuti i da postoje mediji koji deluju u suprotnosti sa "ekološki ispravnim" standardima, primera radi Fox News ili Wall Street Journal.

Vrednosni sistem o tome šta je poželjno, vredno poštovanja, manje vredno, ili nebitno, ispravno ili neispravno, izgrađuje se u procesu socijalizacije, kroz koji prolazi svaka ljudska jedinka, bez obzira u kome vremenu ili na kojem prostoru planete živi. Vrednosni sistem čini skup opštih uverenja, mišljenja i stavova i sadrži tri najvažnije komponente: saznavnu (vrednost kao koncepciju), afektivnu (vrednost kao nešto što je poželjno) i konotativnu (vrednost kao kriterijum za selekciju onoga što se smatra važnim za neku zajednicu, grupu, životnu sredinu...) (Jakovljević 2015: 34).

Ekološke vrednosti su usmerene na uspostavljanje ravnoteže između kulture i prirode, odnosno sistema koji je izgradio čovek i prirodnog sistema u okviru kojeg egzistiramo. Prenosenje ekoloških vrednosti na konkretnu socijalnu zajednicu mogli bismo nazvati ekološkom orijentacijom (Cifrić, Čulig 1987: 22-23). Ovakav stav o vrednosnoj komponenti, kao sastavnom delu ekološke svesti, bilo da su te vrednosti ugrađene neposrednim saopštavanjem u okviru porodice tokom socijalizacije pojedinca, u školi, ili usvojene putem masovnih medija, što je za ovaj rad od naročitog značaja, objašnjava konkretna ponašanja pojedinaca i grupa u vezi sa preventivnom ekološkom zaštitom od potencijalnih izvora ugrožavanja životne sredine, u rešavanju lokalnih, regionalnih i globalnih ekoloških kriza, ali i u svakodnevnom delovanju u radnoj i životnoj sredini. Ekološki problemi mogu i moraju se rešavati kao kulturni, odnosno civilizacijski problemi (Jakovljević 2015: 36).

3. UTICAJ MEDIJA NA EKOLOŠKO PONAŠANJE

Ekološko ponašanje, kao činilac ekološke svesti, nakon elementa vrednovanja ekološke situacije, procenjivanja i kritičkog posmatranja životne sredine, izgrađivanja vrednosnih stavova proizilazi iz usvojenih znanja i formiranih ekoloških vrednosti, koje su uslovljene (preo)vladajućim društvenim vrednostima u konkretnoj socijalnoj

sredini. Ekološka svest, sama za sebe, bila bi samo slovo na papiru, ako ne bi izazvala i konkretno ponašanje čoveka u odnosu prema biodiverzitetu. Čovek se u skladu sa usvojenim ekološkim vrednostima, a na bazi znanja koja ima o životnoj sredini i njenom značaju za pojedinca, užu i širu zajednicu, ponaša tako da doprinosi zaštiti životne sredine i podizanju kvaliteta života. Moguće je i suprotno ponašanje usled nedovoljno izgrađene ekološke svesti: da neodgovornim postupcima ugrožava životnu sredinu, svrstavajući se u grupu onih ljudi koji doprinose ekološkim krizama većih i manjih obima.

Masovni mediji posebnu ulogu i značaj imaju u vreme ekoloških kriza, velikih prirodnih nepogoda, zemljotresa, poplava i dr. kada je *pravovremeno, tačno i sadržajno emitovanje poruka* od neprocenjive važnosti. Kada je uloga medija u razvoju ekološke svesti u pitanju, mediji imaju, između ostalih i ulogu mobilizatora, ali i katalizatora određenih društvenih procesa u vezi sa ekološkom situacijom. Mediji moraju podsticati građane da kritički promišljaju ekološko okruženje, aktivno učestvuju u njegovom vrednovanju, kritički ocenjuju stepen ugroženosti sredine i potencijalne opasnosti koje prete njihovoj životnoj sredini. Posebno, mediji treba da omoguće "javnu debatu", sučeljavanjem mišljenja o konkretnim i potencijalnim ekološkim problemima (Jakovljević 2015: 40-41).

Masovni mediji (engl. Mass media, masovni mediji) je pojam koji je ušao u upotrebu dvadesetih godina dvadesetog veka, sa pojavom radija, štampe i kasnije TV-a. Pod njim se podrazumevaju svi mediji koji su dizajnirani tako da ih "konzumira" široka publika. Njihove osnovne odlike su da snažno utiču na formiranje "masovnog konzumentskog društva". Danas se u masovne medije ubrajaju radio, TV, muzika i video zapisi, film, štampani mediji, internet i softver (Radenković 2004). Društveni mediji označavaju sredstva interakcije između ljudi koja im omogućavaju da stvaraju, dele i razmenjuju informacije i ideje u okviru virtuelnih zajednica i mreža. Oni zavise od mobilnih i web-tehnologija, odnosno interaktivnih platformi preko kojih pojedinci i zajednice dele, razmenjuju, diskutuju, modifikuju sadržaje stvorene od strane korisnika. Unose i sveobuhvatnu promenu u način na koji se odvija komunikacija između organizacija, zajednica i pojedinaca (Crnobrnja 2014).

Pod ekološkom svešću i ekološkim ponašanjem podrazumeva se način ponašanja i delovanja čoveka koji se odnosi na uznemiravanje zbog buke u gradovima, na zagađenje vazduha, vode i zemljišta, otrovnih materija u hrani, ali takođe i na ograničenje sirovina poput zemnog gasa i povezanih problema sa energijom. Ekološka svest se sastoji iz stavova pojedinaca vezanih za ekologiju i ponašanje koje mora biti konzistentno sa očuvanjem ekološkog sistema. Namera da razvijemo

ekološku svest iziskuje normiranje ponašanja u određenom pravcu. Ovakav postupak obuhvata pozitivan stav u odnosu na opažanje okoline (Andrevski 1997).

Uređivačkom politikom i programskom orijentacijom ekološki osvećeni mediji mogu da utiču i na političke predstavnike društvene zajednice. Ako u programskim šemama imaju specijalizovane emisije posvećene očuvanju biodiverziteta i zaštiti čovekove životne sredine mediji istovremeno predstavljaju komunikacioni kanal putem koga mogu da vrše pritisak na potencijalne ili stvarne zagađivače prirode, ili na korporacije koje uništavaju ili nedomaćinski iskorišćavaju prirodne resurse, posebno neobnovljive izvore energije, ili uništavaju biljni i životinjski svet.

U javnosti se borba za prirodnu sredinu dugo smatrala metafizikom koja se bavi očuvanjem zelenila, vode i zemlje kao jedinstvene celine (Drakulić 1983: 333). Promene su moguće, samo ako čovek promeni svest i svoja ubeđenja, i praksu dovede u sklad sa "realnošću" koju želi da doživi. Ako želimo čistije gradove, moramo se pobrinuti za njihovu čistoću, konkretno, doprineti svojim ponašanjem, proizašlim iz našeg ubeđenja (Prodanović 1987: 396). Ili, kako promišlja i poručuje Hans Jonas: „Deluj tako da učinci tvog delovanja nisu razorni po buduću mogućnost tvog života“ (1990:193). Pitanje etike ovde je ključno. Etika i mediji su u stalnom preispitivanju šta je štetno a šta korisno. Profesionalni novinari, ali i brojni drugi komunikatori koji nisu hijerarhijski i strukturno organizovani na istom su zadatku kada treba da odrede barem zajedničke ciljeve. Zadatak medija i novinara je, čak i u digitalnom okruženju, da:

- obaveštavaju o događajima i trendovima o razvoju u društvu (pa i u oblasti zaštite životne sredine), pri čemu prikupljanje podataka treba da bude na najbolji mogući način poštujući ključnu misiju novinarstva a to je traganje za istinom i prenošenje istine do javnosti i to upornim, nespутanim i neustrašivim radom novinara;
- poštuju ljude kao izvore i aktere u događajima, ali i kao publiku, što podrazumeva odgovornost prema drugome te najviši mogući stepen empatije za tuđe probleme, potrebe i patnju (pa i u oblasti zaštite životne sredine) i
- poštuju razvoj demokratskih procesa u društvu (pa i u oblasti razvoja ekološke svesti, zaštite životne sredine jer je pravo na zdravu životnu sredinu jedno od prava čoveka garantovano najvišim državnim aktima (Baraković 2019: 130)

Ideje kosmopolitizma mogu se primeniti i u zahtevnoj oblasti izgradnje ekološke svesti i očuvanja biodiverziteta. Zajedničko svim ljudima je da su racionalni i moralni subjekti, te iz takvih osobina sledi da imaju ista prava (Prelević 2008: 4). Čovek može

da bude dobar i loš, ali čovek želi da živi u zdravoj životnoj sredini. Deontološki moralni sistem zahteva strogo poštovanje moralnih pravila i dužnosti. Tačni moralni izbori zahtevaju i moralne dužnosti i pravila za njihovo regulisanje. Kada se prati naša dužnost, posmatramo je moralno. I tu je osnov za prihvatanje čoveka kao bića koje želi da živi u zdravoj životnoj sredini, da ima razvijenu ekološku svest. Ekološki svestan čovek je moralan čovek koji prihvata moralnu dužnost da razvija ekološku svest i čuva biodiverzitet.

Mediji se prema razvoju ekološke svesti trebaju odnositi uvažavajući teorijski okvir, zajedničke vrednosti i načela *kosmopolitizma* i *deontološke* teorije vrednosti (dužnost, vrlinu i brigu), što podrazumeva pravovremeno i istinito izveštavanje o stanju životne sredine ukazivanjem na sve promene koje se događaju na terenu. Činjenica je da se načelo *minimiziranja štete* u duhu deontološkog pristupa redefiniše odnosom prema zajednici. Uzimajući u obzir životnu sredinu, tu nikako ne sme biti popuštanja, prećutkivanja i propusta kada se plasiraju informacije. Lična odgovornost zaposlenih u medijima, pogotovo novinara u lancu produkcije i distribucije informacija je od velike važnosti. Ne samo zbog poštovanja novinarskog kodeksa već i zbog brige svih za očuvanje biodiverziteta i zdrave životne sredine (Baraković 2019: 136).

Osvajanje novih tehnologija je brz, ali sa druge strane mučan proces jer su prirodni resursi ograničeni. Ambicija čoveka da iz prirode izvuče korist za svoj veštački svet i za profit vodi civilizaciju na put bez povratka. Još je Šiler tvrdio da tamo gde vlada „gola priroda“ ljudski rod mora nestati (Kosović 2011: 156). Ekološku svest prati ekološka akcija i delovanje, postupci i radnje koje pojedinci i grupe stvarno preduzimaju u očuvanju, poboljšanju i stvaranju zdrave prirodne i društvene sredine. Iz ekološke svesti ne moraju uvek proizaći adekvatni obrasci delovanja i ponašanja. Tada se kaže da pojedinac nema izgrađenu ekološku kulturu (Kundačina 1998: 22). Ekološko ponašanje je jedna od komponenti ekološke svesti. S tim u vezi uputno je pozvati se na dostupna istraživanja.

U istraživanju Andevske (1997) ispitivan je razvoj svesti kod odraslih. Autorka je istražila ekološku informisanost praćenjem masovnih medija kod 330 ispitanika starosne dobi od 15 do 55 i više godina. Pokazalo se da je kod ispitanika prisutno neselektivno gledanje televizijskih kanala i slušanje radija, ispod 50 % ispitanih. Od 330 ispitanika čak 204 ne čitaju redovno nikakve novine. Od ukupnog broja ispitanika, 69% misle da je u sredstvima javnog informisanja premalo sadržaja o ekološkim problemima. Više od polovine ispitanika na neke ekološke sadržaje u masovnim medijima obraća pažnju, a na neke ne, dok 23% njih to obavezno čini.

Međutim, 77% ispitanika u godini pre istraživanja nije pročitao neku knjigu o problemima okoline. Takođe, u tom periodu 80% ispitanika nije posetilo ni jednu javnu manifestaciju o problemima okoline. Kada je reč o uticaju masovnih medija na trenutni stav ispitanika prema prirodi i problemima okoline, došlo se do saznanja da veliki imaju TV, radio i knjige, ali tek kod 21% ispitanika. Teme koje su praćene u nekim masovnim medijima su divlje životinje u okruženju (41%), ugroženi biljni i životinjski svet (23%) i poljoprivreda, ishrana i zdravlje (21%). Autorka zaključuje da masovni mediji vrše značajan uticaj na razvoj ekološke svesti, samim tim i ekološkog ponašanja pojedinca, neretko čak i više od same škole kao vaspitno-obrazovne institucije.

Istraživanje Jop (2015) za potrebe završnog rada bavilo se utvrđivanjem uticaja medija na ekološku pismenost ispitanika. Veliki procent anketiranih je upoznat sa pojmom održivog razvoja (74%), a njih 77% se smatra ekološki pismenom osobom. Mediji imaju uticaja na 40% ispitanika. Svi ispitanici su složni u tome da bi mediji trebali više pisati o ekološkim problemima u društvu. Ispitanici ne čitaju često članke o ekologiji u štampanim medijima. Ispitanici smatraju da najveći uticaj na stavove o ekologiji ima internet (70%), potom novine (18%), televizija (7%) i najmanje časopisi (3%). Na pitanje da li bi učestvovali na seminarima u vezi sa ekologijom bilo je ispitanika koji su odgovorili sa ne, bez obzira što su u nekom od prethodnih pitanja imali stav da je potrebno više ekološkog obrazovanja u društvu.

Istraživanje Šarković (2016) za potrebe doktorske disertacije odnosilo se na uticaj televizije kao mas-medijskog sredstva na ekološku svest i ponašanje stanovnika ruralnih područja u Srbiji. Došlo se do saznanja da su radio i televizija najvažniji izvor informisanja o pitanjima životne sredine (42%). Ispitanici su zainteresovani za emisije o poljoprivredi i ekološkim pitanjima koje se emituju na televiziji. Ukupan auditorijum analiziranih emisija koje se emituju na programima s nacionalnom pokrivenošću se kreće između 70,7% i 87,6%, ali treba podsetiti da se radi o ciljnoj grupi (stanovništvo ruralnih oblasti), a ne opšti auditorijum u zemlji (Toprek 2019: 12-13).

Izneti podaci pokazuju da je korišćenje masovnih medija i komunikacionih tehnologija važno u razvoju ekološke svesti.

4. BOTANIČKA BAŠTA DULOVINE-KOLAŠIN U MEDIJSKOM DISKURSU

Botanička bašta planinske flore u Dulovinama predstavlja jedinstveni simbol Kolašina i države Crne Gore.¹

Primer:

Ekološka svest danas je, između ostalog, uslovljena "digitalizacijom društva". Njen razvoj zavisi od medija čiji se rad zasniva na razvijenim digitalnim tehnologijama, umreženim uređajima koji i omogućavaju telekomunikacione veze. Antenski sistemi postavljeni su na najvišim planinskim vrhovima. I to je gledano iz ugla tehničkih rešenja neophodno. Nadležne institucije, poštujući zakonske odredbe koje i uslovljavaju šta tehnički elaborati treba da sadrže, izdaju dozvole za postavljanje telekomunikacionih uređaja na tim lokacijama. Svakako da su određenim ispitivanjima ustanovljene dozvoljene doze zračenja koje ne bi smele da utiču na devastaciju prirodne sredine. Ima, međutim, primera gde je ugroženost biodiverziteta očigledna. Na planini Vrsuta koja se izdiže iznad Bara u Crnoj Gori na 1400 m/nm je prirodno stanište biljke *Gymnospermium shipiterum*. Zahvaljujući planinarima sačuvana je od uništenja, jer da biljka nije prenetu u Botaničku baštu zračenje postavljenih uređaja uticalo bi da njeni listovi sagore i tako dođe do izumiranja biljke. (Vincek 2017)

Primer koji smo naveli pokazuje da je svest planinara i botaničara, kada je u pitanju zaštita biodiverziteta na visokom nivou. Ipak, da li je ova značajna informacija, kada se ima u vidu uloga medija u stvaranju ekološke kulture, prezentovana javnosti tako da utiče na svest ljudi, da ne dolazi do takvih pojava ugrožavanja biodiverziteta? O tom događaju znaju botaničari koji izučavaju biljni svet Bašte u Dulovinama, posetioci koji su to čuli od Daniela Vinceka, utemeljitelja Bašte. Međutim, masovni mediji, pogotovo „osvešćeni“ su ti koji moraju da redovno tragaju za takvim primerima i izveštavaju javnost. Takođe, moraju da pripremaju i emituju

---

¹ Botanička bašta "Dulovine" u Kolašinu, u Crnoj Gori, osnovana je 1981. god. zahvaljujući Danielu Vinceku. To je jedinstvena "naučna oaza" koja ima osim prirodne vrednosti i veliki naučni, kulturni i edukativni značaj. Spada u retke botaničke bašte planinske flore. Kategorisana je kao spomenik prirode i zakonom zaštićena od 1994. godine. 2018. baštu je državi Crnoj Gori poklonio Daniel Vincek. Bašta je na površini od 646 kvadratnih metara sa više od 420 vrsta biljaka crnogorske planinske flore koje su donete sa planina Bjelasice, Sinjavine, Komova, Moračkih planina, Durmitora, Prokletija, Hajle. Uz autohtone vrste tu su i brojne endemične vrste, retke, ugrožene, ali i zakonom zaštićene biljke a mnoge spadaju u grupu lekovitih biljaka. (Šilić 2005)

emisije o novim naučnim, teorijskim i praktičkim saznanjima. Jedino tako mediji kao jedni od nosilaca ekološke kulture doprinose usvajanju efikasne ekološke politike u cilju očuvanja biodiverziteta, prirodne i životne sredine.

METODOLOGIJA

Predmet istraživanja

Botanička bašta „Dulovine“ u Kolašinu jedinstvena je prirodna oaza, kapitalna nastavno-naučna baza crnogorske planinske flore. Godišnje radi četiri meseca i poseti je oko 500 učenika, studenata, botaničara, naučnika iz zemalja regiona i sveta kao i zaljubljenika u floru odnosno jedinstveni crnogorski biodiverzitet. Koliko su posete Bašti „propraćene“ medijskim izveštavanjem? Zato je predmet istraživanja značaj medija u razvoju ekološke svesti o biodiverzitetu na primeru Botaničke bašte Dulovine u Kolašinu.

Problem istraživanja

Istraživanjem ćemo pokazati da li mediji utiču na podizanje ekološke svesti u koju spada i očuvanje biodiverziteta, s posebnim akcentom na ulogu koju u tome imaju masovni mediji pogotovo oni „osvešćeni mediji“ koji izveštavaju iz kolašinske Botaničke bašte?

Cilj istraživanja

Cilj je da se pokaže koliki uticaj na izgradnju ekološke svesti i očuvanju biodiverziteta imaju masovni mediji na primeru izveštavanja iz Botaničke bašte u Kolašinu.

Zadaci istraživanja

Prvi zadatak je pokazati da li emitovanje priloga sa ekološkim temama na elektronskim medijima utiču na izgradnju ekološke svesti i očuvanje zaštite biodiverziteta.

Drugi zadatak je utvrditi da li objavljivanje priloga sa ekološkom tematikom u štampanim glasilima utiče na izgradnju ekološke svesti i zaštitu biodiverziteta.

Treći je da se pokaže da li postoji uticaj na razvoj ekološke svesti i očuvanje biodiverziteta objavljivanjem sadržaja nakon poseta Bašti učenika i studenata koje su u skladu sa školskim i univerzitetskim obrazovnim programom.

Četvrti je utvrditi koliko emitovani sadržaji nakon poseta Bašti utiču na izgradnju ekološke svesti i očuvanje biodiverziteta ali i na promociju Bašte i Crne Gore u zemljama regiona i sveta.

Hipoteze:

Glavna hipoteza: Izveštavanje masovnih medija utiče na povećanje ekološke svesti i očuvanje biodiverziteta.

Pomoćna hipoteza: Objavljivanje informacija o posetama učenika, studenata i drugih Bašti je nedovoljno zastupljeno u istraživanim masovnim medijima.

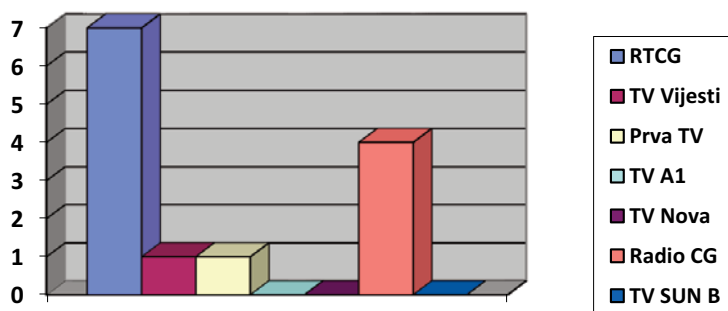
Metode i tehnike

U istraživanju će se koristiti deskriptivno-naučna metoda, kao tehnika upotrebiće se skaliranje, a obrada rezultata biće data grafički.

Istraživanje:

Istraživanje je sprovedeno na osnovu dobijenih podataka o posetama Bašti u 2017. god. Do njih smo došli na osnovu Knjige posetilaca Bašti, koja se uredno ažurira svakodnevno kada Bašta radi:

RTV Stanice

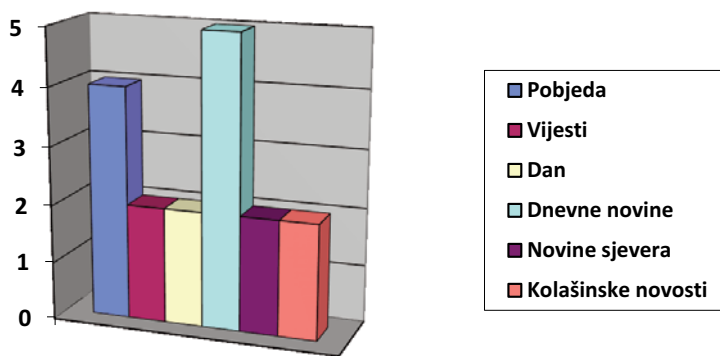

Tabela: 1 Izveštavanje elektronskih medija iz Bašte

Podaci u Tabeli: 1 pokazuju da je ubedljivo najviše izveštaja iz Botaničke bašte plasirao javni servis Crne Gore RTCG. Time se taj medij svrstao u "osvešćene medije" kada je u pitanju zaštita biodiverziteta i ekologija. Imajući u vidu da Bašta radi od 1. maja do 1. septembra vidimo da su gotovo petnaestodnevno gledaoci tog

elektronskog medija bili u prilici da se informišu o radu i posetama Botaničkoj bašti. Mediji u privatnom vlasništvu jednom su posetili Baštu ili nisu ni jednom. Iako je radio medij koji opstaje zahvaljujući informisanju, reporter je mesečno jednom izveštavao iz Bašte što je na neki način potvrda da su sadržaji koji afirmišu botaniku i turističku ponudu Kolašina "pokriveni", ali bi to moglo biti i češće s obzirom na to da Radio Crne Gore ima i dopisnika u Kolašinu.

Štampani mediji

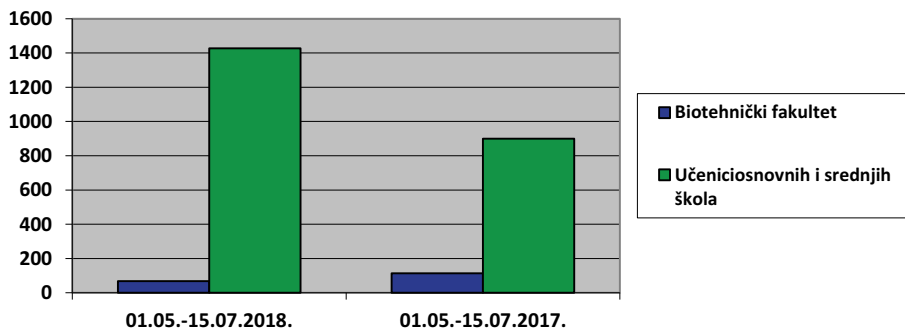

Tabela: 2 Izveštavanje novinara štampanih medija

U Tabeli: 2 su podaci koji pokazuju da su štampani mediji Pobjeda i Dnevne novine dali najviše informacija o radu Bašte. Zanimljivo je da su to uradili mediji koji po većini istraživanja imaju manji tiraž a samim tim i manju čitanost, dok su mediji sa daleko većim tiražom imali duplo manje izveštaja. Lokalni i regionalni štampani mediji, imajući u vidu činjenicu da izlaze periodično, posvetili su dovoljno pažnje Bašti.

Podaci koje smo analizirali pokazuju da štampani mediji nisu dovoljno prostora i pažnje posvetili sadržajima koji utiču na razvoj ekološke svesti, očuvanje biodiverziteta i ekološki zdravu životnu sredinu.

Jedna od važnih funkcija medija svakako je ostvarivanje obrazovne funkcije u izgradnji ekološke svesti. Upravo "u sagledavanju uloge medija u stvaranju, uobličavanju i izgradnji ekološke kulture, moramo ukazati na edukativnu funkciju masovnih medija" (Radojković, Miletić 2005: 103-104). Učenici osnovnih i srednjih škola u obrazovnim programima imaju predmete koji se odnose na izučavanje prirode, biljnog i životinjskog sveta i životne sredine. Prema podacima dobijenim u Botaničkoj bašti od 1. maja do 15. jula 2018. Baštu su posetili učenici osnovnih i srednjih škola i studenti Biotehničkog fakulteta iz Bijelog Polja i Podgorice.

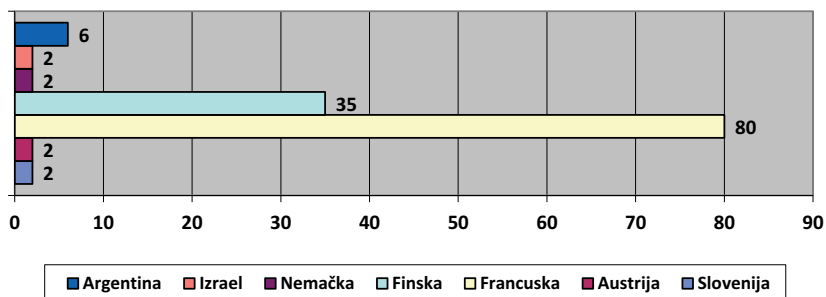

Tabela: 3

Analizirani podaci u Tabeli 3 pokazuju da je u posmatranom periodu u 2018. godini bilo gotovo duplo manje poseta studenata u odnosu na prethodnu 2017. što se može opravdati brojem studenata koji su položili ispite iz oblasti koje se proučavaju uzorcima biljaka iz Botaničke bašte. Učenici osnovnih i srednjih škola u daleko većem broju posetili su Baštu naredne, posmatrane 2018. godine. Nije bilo izveštavanja o tim događajima u programima istraživanih medija. Jedini izveštaji bili su o posetama sa manifestacije Dani nauke 2018, koju je organizovalo Ministarstvo nauke Crne Gore.

Imajući u vidu ulogu medija u društvu, njihovo područje vidljivosti, gledanost, brzinu plasiranja informacija očekuje se da pravovremeno budu objavljene i informacije koje se odnose na zaštitu i očuvanje biodiverziteta. Emisije koje se bave ekološkom problematikom kao i štampani mediji objavljivanjem analitičkih tekstova iz te oblasti značajni su za razvoj ekološke svesti i očuvanje biodiverziteta.

Naučnici iz zemalja

Tabela: 4

Naučni radnici i stručnjaci iz oblasti botanike i zaštite životne sredine redovno posećuju crnogorsku Botaničku baštu u Dulovinama (Akademik Slobodan Milosavljević, Prof. dr Vukić Pulević, Prof. dr Nebojša Menković, Prof. dr Snežana Dragičević, dr Daniela Fišer). Botaničku baštu posećuju i naučnici iz evropskih i zemalja okruženja. Podatke smo preuzeli iz *Knjige utisaka gostiju Bašte*. Za potrebe naučnih istraživanja biljne vrste crnogorske flore izučavaju naučnici iz više zemalja. Imajući u vidu da je najviše naučnih radnika u oblasti botanike, čak 80 iz Francuske i Finske 35, pa i prekookeanske Argentine 6 posetilo Botaničku baštu u Crnoj Gori vlasnici mogu biti zadovoljni. To govori koliko je i interesovanje za botaniku u tim zemljama i koliko je razvijena ekološka svest, ekološka kultura i briga da se sačuva i unapredi biodiverzitet.

Svi oni zabeležili su video kamerama, "pametnim telefonima", foto aparatima snimke i fotografije koje su poneli u svoje zemlje i koje će prezentovati zainteresovanoj javnosti. Sa druge strane, podaci iz tabela 1 i 2 pokazuju da u redakcijama domaćih, crnogorskih medija nije postojalo interesovanje da se snime i emituju televizijske i radio emisije, kao i novinske reportaže i drugi informativni sadržaji o naučnicima iz tih zemalja i šta ih je to dovelo u Crnu Goru i kolašinsku Baštu. Svakako da posete takvih ličnosti doprinose podizanju ugleda Botaničke bašte. Istovremeno, takve ličnosti posetom ne samo da nastavljaju da afirmišu "oazu" prirode u Kolašinu već propagiraju neophodnost života u zdravoj životnoj sredini koji i može da se odvija ako je očuvan biodiverzitet. Redovnim izveštavanjem sa takvih dešavanja u Bašti masovni mediji doprineće razvoju ekološke svesti.

ZAKLJUČAK

Kako je na osnovu istraživanjem dobijenih podataka ubedljivo najviše izveštaja iz Botaničke bašte plasirao javni servis Crne Gore odnosno RTCG potvrđeno je da se taj medij svrstao u "osvešćene medije" kada je u pitanju zaštita biodiverziteta i ekologija. Gotovo petnaestodnevno gledaoci tog elektronskog medija informisani su o radu i posetama Botaničkoj bašti i time je taj elektronski medij značajno uticao na razvoj ekološke svesti i očuvanje biodiverziteta.

U štampanim glasilima na republičkom nivou objavljivanje priloga sa ekološkom tematikom takođe utiče na izgradnju ekološke svesti i očuvanje zaštite biodiverziteta. Lokalni štampani mediji u domenu svojih mogućnosti doprinose razvoju ekološke svesti i zaštite biodiverziteta. Masovni mediji koji su u privatnom vlasništvu i radio,

medij koji opstaje zahvaljujući informisanju, nedovoljnu pažnju posvećuju razvoju ekološke svesti i očuvanju biodiverziteta

Podaci o posetama Bašti učenika i studenata kao i značajnijih naučnih radnika, kako iz zemlje, tako i inostranstva, pokazali su da u redakcijama domaćih, crnogorskih medija nije postojalo interesovanje da se snime i emituju televizijske i radio emisije, kao i novinske reportaže i drugi informativni sadržaji. Pogotovo o naučnicima iz raznih zemalja. Izostaje odgovor šta ih je to dovelo u Crnu Goru i kolašinsku Baštu? Zaključak je da masovni mediji svojom nezainteresovanošću za plasman takvih informacija ne utiču na razvoj ekološke svesti i očuvanje biodiverziteta. Time je potvrđena pomoćna hipoteza: Objavljivanje informacija o posetama učenika, studenata i drugih Bašti je nedovoljno u istraživanim masovnim medijima. To bi u narednom periodu trebalo da se promeni i da se u programima nađu i sadržaji o poseti takvih ličnosti jer one doprinose podizanju ugleda Bašte i nastavljaju da afirmišu "oazu" prirode u Kolašinu.

Čovečanstvu je potrebna visoko razvijena ekološka svest o očuvanju biodiverziteta. Da bi se to ostvarilo neophodna je veća usklađenost između čovekovih stvaralačkih aktivnosti pri unapređenju društvenog razvoja. Neophodno je i da se u toku takvog razvoja priroda očuva i unapredi. Izgradnja ekološke svesti, pa i u oblasti očuvanja biodiverziteta, usko je vezana za povećanje uticaja medija na javnost. Iz tih razloga, čoveku koji već živi u svojevrsnom "novom medijskom poretku" preporučuje se usvajanje fundamentalnih znanja o medijskoj pismenosti da bi se dobila kompletnija slika diskursa u kojem se nalazi savremeni čovek, jasnija definicija njegovog odnosa prema medijima, ali i prema ekološkim problemima i izazovima. Mediji treba da stvaraju uslove za izgradnju sveta boljeg od ovoga u kome se svakodnevno suočavamo sa opasnim razmerama ugrožavanja životne sredine.

LITERATURA

1. Andevski, Milica (1997), *Uvod u ekološko obrazovanje*, Filozofski fakultet u Novom Sadu, Novi Sad
2. Andrić, Jasmina (2020), "Da li smo ekološki svesni", <https://odbrana.i.bezbednost.rs/2020/08/06/da-li-smo-ekoloski-svesni/>
3. Baraković, Vedada (2019), *Etika digitalnog doba – Postnovinarstvo*, Medijska kultura, Nikšić

4. Berberović, Ljubomir, Kemal Hanjalić, Taib Šarić (1984), "Univerzitet i ekološki izazov", *Zbornik radova 32. sesije Međunarodnog seminara "Univerzitet danas"*, Dubrovnik
5. Božović, Ratko (2016), *Molitva osame*, Čigoja štampa, Beograd
6. Cifrić, Ivan, Benjamin Čulig (1987), *Ekološka svijest mladih*, CDD – Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb
7. Crnobrnja, Stanko (2014), *Novi mediji i društvene mreže: pojmovnik*, Fakultet za medije i komunikacije, Beograd
8. Henslin, Jim M. (2005), *Sociology: A down-to-earth approach*, (7th international edition), Pearson Allyn & Bacon, San Francisco
9. Jakovljević, Mirko (2015), *Uloga medija u razvoju ekološke svesti*, Pegaz, Bijelo Polje
10. Jonas, Hans (1990), *Princip odgovornosti - pokušaj jedne etike za tehnološku civilizaciju*, Veselin Masleša, Sarajevo
11. Klemenović, Jasmina (2005), "Savremene strategije ekološkog obrazovanja utemeljene na vrednostima održivog razvoja. Ekologizacija sistema vaspitanja i obrazovanja", u: Kamenov, E. i sar (ur.), *Reforma školskog sistema u uslovima tranzicije*, Filozofski fakultet u Novom Sadu, Novi Sad, 213-228.
12. Kosović, Dušan (2011), *Na obali nade*, Čigoja štampa, Beograd
13. Marković, Danilo Ž. (2001), *Socijalna ekologija*, Prosveta - Savremena administracija, Niš - Beograd
14. Prelević, Duško (2008), "Ideja klasičnog kosmopolitizma: Argumenti u prilog svetske vlade", *Filozofija i društvo*, 2, 161-189.
15. Prodanović, Tomislav (1987), "Uloga nauke i obrazovanja u razvoju ekološke svesti", *Zbornik radova Međunarodnog seminara "Univerzitet danas"*, Dubrovnik
16. Radenković, Božidar (2004), *Internet tehnologije*, CD – specijalističke studije, FON, Beograd
17. Radojković, Miroljub, Mirko Miletić (2005), *Komuniciranje, mediji i društvo*, Stilos art, Novi Sad
18. Šilić, Čedomil (2005), *Botanička bašta planinske flore Crne Gore*, Valjevac, Valjevo
19. Toprek, Dijana (2019), *Uloga masovnih medija u oblikovanju ekološkog ponašanja*, Master rad, Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet
20. Vincek, Daniel (2017), Privatna arhiva, sveska

THE IMPORTANCE OF THE MASS MEDIA IN THE DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL AWARENESS OF BIODIVERSITY PROTECTION (EXAMPLE: THE BOTANICAL GARDEN "DULOVINE" KOLAŠIN)

Summary

The mass media in the sphere of work include the production of information, communication, and the creation of public opinion in all areas of social life, including the areas that belong to the social and natural sciences, where ecology also belongs. They have become the basis for initiating social action in the field of environmental protection, which is necessary for the existence of raised ecological awareness, which is also expressed through knowledge about the threat to the balance in biodiversity and nature. The protection and preservation of biodiversity, as a significant part of the human environment, deserves more attention from the mass media, but also from the members of a social community. A modern man lives in an era of information abundance. It on many occasions disorients the modern consumer. For these reasons, a person, who already lives in a kind of "new media order", is recommended to adopt fundamental knowledge about the so-called media literacy, as well as biodiversity protection. This paper considers how the mass media should influence the raising of environmental awareness in the field of biodiversity conservation, taking into account all the dynamics and drama of information technology development and emerging forms of environmental and biodiversity threats.

Keywords: media; environment; biodiversity; ecology; ecological awareness

Adrese autora
Autors' address

Mirko Jakovljević
Visoka škola za komunikacije
mirko.jakovljevic@viskom.ac.rs

